

ИСТРАЖИВАЊЕ О ИНДЕКСУ ТРОШКОВА РАДА

ПРАВНИ ОСНОВ

Квартално Истраживање о индексу трошкова рада спроводи се од 2011. године на основу података из Месечног истраживања о запосленим и о зарадама запослених (РАД-1), које је утврђено Законом о званичној статистици („Службени гласник РС”, број 104/09), као и на основу података из евиденције Републичког фонда за ПИО и Националне службе за запошљавање.

МЕТОДОЛОШКЕ ОСНОВЕ

Циљ истраживања

Индекс трошкова рада (ИТР) показује квартално кретање трошкова рада по часу рада. Циљ истраживања је хармонизација и усклађивање са статистичким системом Европске уније ради стварања предуслова за поређење трошкова рада на српском тржишту, са трошковима рада на међународном тржишту. Трошкови рада исказани по часу рада су важан фактор у анализи краткорочних и средњорочних индикатора економског развоја. Благовремено располагање подацима о индексу трошкова рада је од велике важности за оцену инфлаторних притисака, који могу да произилазе из дешавања на тржишту рада. ИТР је такође важан за социјалне партнере у преговорима око висине зарада, а има и значајну улогу при доношењу одлука Владе о предузимању мера у вези са краткорочним кретањима трошкова радне снаге и повећање конкурентности целокупне економије.

Истраживање се спроводи на основу Закона о званичној статистици („Службени гласник РС”, број 104/09) и Програма статистичких истраживања 2011-2016.

Извештајне јединице, статистичке јединице

Јединице посматрања и извештајне јединице за Истраживање о индексу трошкова рада су правна лица (привредна друштва, предузећа, установе, задруге и друге организације), као и њихове јединице у саставу, по организационо-територијалном принципу, на нивоу општине.

Уколико привредно друштво, предузеће или друга организација имају организационе јединице (делове) које се баве различитом делатношћу у односу на делатност матичне организације (независно од општине где су лоциране) или које се налазе ван општине седишта матичне организације (независно од делатности којом се баве), и те јединице су предмет посматрања јер подносе посебан извештај према делатности којом се баве, односно према општини на којој су лоциране.

Изузетно, лица која су ангажована преко агенција за привремено запошљавање сматрају се запосленима у агенцији за запошљавање и приказују се у оквиру те делатности (шифре 78.20 и 78.30 КД 2010) а не у делатности јединице у којој стварно раде, што је у складу са Уредбом (ЕС) 1503/2006.

Обухват истраживања

Статистичким истраживањем о Индексу трошкова рада обухватају се лица која имају заснован радни однос са послодавцем на одређено или неодређено радно време (без обзира на то да ли раде пуно или непуно радно време) и имају формално-правни уговор о запослењу. Не обухватају се лица која раде на основу уговора о делу и на основу уговора о обављању повремених и привремених послова.

Истраживање се спроводи на намерно изабраном узорку правних лица.

Узорак обухвата око 8000 извештајних јединица, што је око 65% од укупног броја запослених у привредним друштвима, предузећима, установама, задругама и другим организацијама.

Оквир за избор/ажурирање узорка чине сва привредна друштва, предузећа, установе, задруге и друге организације и њихове територијално издвојене јединице уписане у Статистички пословни регистар.

Критеријум за избор узорка представља број запослених у извештајној јединици, при чему се одабир врши од већих ка мањим извештајним јединицама. Ажурирање узорка врши се у марту сваке године, а у случају да извештајна јединица у међувремену престане са радом, избор нове јединице врши се из основног скупа, у складу са карактеристикама јединице која се замењује.

Истраживањем нису обухваћени запослени у Министарству одбране и Министарству унутрашњих послова Републике Србије, као ни индивидуални пољопривредници.

Републички завод за статистику од 1999. године не располаже појединим подацима за АП Косово и Метохија, тако да они нису садржани у обухвату података за Републику Србију (укупно).

Метод, време и извори за прикупљање података

У истраживању се примењује извештајни метод прикупљања података путем обрасца РАД-1, који се попуњава за сваку јединицу изабрану у узорак.

Подаци у вези са индексом трошкова рада у обрасцу РАД-1 попуњавају се на основу података рачуноводствене евиденције о исплати зарада и броју плаћених часова рада. Извештајне јединице су обавезне да попуњене обрасце за претходни месец до 7. у текућем месецу доставе надлежном подручном одељењу Републичког завода за статистику, односно Сектору за статистику у Секретаријату за управу Града Београда, где се врши унос података, контрола обухвата, рачунска и логичка контрола. До 15. у месецу извештаји се достављају Републичком заводу за статистику на даљу обраду.

Обавеза заштите индивидуалних података

Подаци прикупљени од привредних друштава, предузећа, установа, задруга или других организација представљају службену тајну и не могу се појединачно објављивати, нити стављати на располагање корисницима. Корисницима могу бити доступни само подаци агрегирани на одређеним класификационим нивоима. Законом о званичној статистици (члан 48) прописано је да само истраживачке институције могу имати приступ индивидуалним подацима, али без идентификационих података.

Исти закон (члан 49) предвиђа да се подаци о малим агрегатима могу публиковати након добијања писменог одобрења економских јединица у оквиру малих агрегата.

Дефиниције основних обележја

Укупне трошкове рада (D) чине директни трошкови зарада исплаћених запосленима и социјални доприноси настали по основу рада, уз одбитак субвенција примљених за трошкове рада.

Трошкове директних зарада (D11) чине зараде са порезима и доприносима плаћеним на терет запосленог и плаћени трошкови превоза запослених од места становања до места рада и назад.

За разлику од појма зараде, дефинисаног чланом 105 Закона о раду, који обухвата редовну зараду са порезима и доприносима на терет запосленог, као и увећану зараду, накнаду зараде, редовне и периодичне бонусе и друга примања на која се плаћају порези и доприноси, у овом истраживању се накнаде за боловање до 30 дана не укључују у зараду, јер се сматрају социјалним давањем.

Трошкове социјалних доприноса (D12) чине доприноси на терет послодавца, накнаде за боловање до 30 дана и законом прописане отпремнине исплаћене при одласку у пензију.

Укупни трошкови рада без бонуса (D-TXB) добијају се када се од укупних трошкова рада одузму бонуси који се запосленима не исплаћују сваког месеца (регрес, 13. плата и остали квартални и годишњи бонуси).

Укупне плаћене часове чине сви часови за које је запосленом исплаћена зарада, без обзира на то да ли су ти часови стварно одрађени. У укупне часове се поред извршених (ефективних) часова укључују и часови годишњег одмора, верских и државних празника, часови дневне паузе, као и остали плаћени а неодрађени часови.

Извршене (ефективне) часове чине стварни часови који је запослени одрадио. У обзир се узимају како редовни, тако и часови плаћеног прековременог рада.

Метод израчунавања индекса трошкова рада

Индекс трошкова рада рачунат је према Ласперовој формули. Базна година се мења сваке четврте године, а од 2015. база за рачунање индекса је 2012. година. Индекс се рачуна према извршеним часовима рада за следеће варијабле:

1. индекс укупних трошкови рада (са бонусима) – D;
2. индекс трошкова зарада – D11;
3. индекс трошкова укупних социјалних давања – D12;
4. индекс укупних трошкова рада без бонуса – D-TXB.

Ласперова формула за рачунање ИТР за квартал t у години j , у односу на базну годину k , гласи:

$$ITR_{tj(k)} = \frac{\sum_i w_i^{tj} h_i^k}{\sum_i \omega_i^k h_i^k} = \frac{\sum_i \left(\frac{w_i^{tj}}{\omega_i^k} \right) \omega_i^k h_i^k}{\sum_i \omega_i^k h_i^k} = \frac{\sum_i \left(\frac{w_i^{tj}}{\omega_i^k} \right) w_i^k}{\sum_i w_i^k},$$

где је:

w_i^{tj} = трошкови рада по часу рада запосленог у сектору делатности i , у кварталу t у години j ;

ω_i^k = трошкови рада по часу рада запосленог у сектору делатности i , у базној години k ;

h_i^k = извршени часови по запосленом у сектору делатности i , у базној години k ;

$W_i^k = \omega_i^k h_i^k$ = трошкови рада запослених у сектору делатности i , у базној години k ;

i = сектор делатности

t = квартал ($1 \leq t \leq 4$)

j = текућа година

k = базна година

Подаци се рачунају за секторе делатности и за групе сектора делатности наведене у Техничком упутству SDMX за ИТП (верзија 1.3 – 05/09/2014), које је прописао Евростат. Сектор А (Пољопривреда, шумарство и рибарство) не укључује се у обраду података о индексу трошкова рада.

Износ исплаћених отпремнина процењује се на основу законом прописане отпремнине и броја запослених који су отишли у пензију у датом кварталу.

Ефективни часови рада се рачунају као разлика између укупног броја плаћених часова рада и збира плаћених а неизвршених часова рада и процењеног броја часова дневне паузе.

Неизвршене а плаћене часове чине: часови боловања до 30 дана, часови годишњег одмора, часови дневне паузе, часови празника и других нерадних дана.

Исплаћене накнаде за боловање до 30 дана се процењују на основу часова боловања и просечне зараде по часу (часови боловања*0,65 просечне зараде по плаћеном часу).

Часови дневне паузе представљају производ броја 0.0625 и броја извршених часова.

Десезонирање њодашака

Индекс трошкова рада спада у групу краткорочних статистичких индикатора за које се објављују серије оригиналних и десезонираних података. Десезонирање се врши јер су краткорочни индикатори често под утицајем како сезонских осцилација, тако и других утицаја, као што су календар и ефекти трговачких и радних дана, који могу да маскирају релевантна краткорочна и дугорочна кретања временских серија и ометају јасно разумевање статистичких приказа економских појава, попут трендова, превојних тачака и циклуса, као и конзистентност ових индикатора са другим показатељима.

У дисеминационој бази Завода приказане су три серије индекса:

- Оригинална серија (*Neither seasonally nor working day adjusted – gross data: $N = y$*),
- Десезонирана серија (*working day and seasonal adjusted – wda&sa: $Y = sa$*) и
- Серија коригована према радним данима (*working day adjusted not seasonal adjusted – wda not sa: $W = ycal$*).

Десезонирање је урађено у складу са препорукама Евростата (*ESS Guidelines on seasonal adjustment, 2015 addition, EUROSTAT*).

Процедура десезонирања се изводи у две фазе:

- Прва фаза подразумева подтретман над подацима оригиналне серије.
- Друга фаза је извођење поступка сезонског прилагођавања, односно финалног десезонирања.

У фази подтретмана над оригиналним ИТП изводе се рачунице за поуздану оцену сезонског и календарског фактора. Програм X13-ARIMA у оквиру Jdemetra + софтвера (вер. 1.3.2 и 2.0.0) садржи аутоматски поступак за проналажење нетипичних и екстремних вредности (*outliers*). У предтретману је коришћен општи национални календар за Републику Србију, са композицијом нерадних дана (државни празници, православни Божић, православни Ускрс, пет највећих православних духовних празника) и регресор радних дана (*Working Day*). Ажурирање календара и његово учитавање у програм врши се, обично у фебруару, сваке календарске године

Као и за већину економских серија, у званичној статистици Србије се за ИТР користи мултипликовани модел, лог трансформација података временских серија и ARIMA (0,1,1) (0,1,1) сезонски модел. Међутим, увек се додатно проверава програмски избор и избор модела, као и трансформације од квартала до квартала (None, Auto и сл.).

На ИТР се примењује директни приступ десезонирања. Освежавање (*refresh*) новим подацима се изводи у току календарске године, по навршеном кварталу према поступку *Partial concurrent adjustment Parameters*.

Ниво репрезентативности

Подаци о индексима трошкова рада добијени из овог истраживања репрезентативни су на нивоу области делатности (двоцифарски ниво КД 2010).

Усаглашеност са међународним препорукама, стандардима и праксом

Подаци о индексу трошкова рада усклађени су са Уредбом Европског парламента и Савета Европе (ЕС) број 450/2003 и уредбама Европске комисије (ЕС) 1216/2003 и (ЕС) 224/2007.

ОПИС ОРГАНИЗАЦИЈЕ ИСТРАЖИВАЊА

Месечним обрасцем РАД-1 прикупљају се (пored података који се односе на исплате извршене у месецу) следећи подаци, који се односе на исплате за месец:

- маса исплаћених зарада,
- маса пореза и доприноса на терет запослених,
- број запослених који су примили зараду за извештајни месец,
- број плаћених часова рада,
- исплаћени трошковима превоза запослених до места рада и назад.

За процену података о исплаћеним отпремнинама при одласку запослених у пензију користе се подаци о броју пензионисаних радника из евиденције Републичког фонда за пензијско и инвалидско осигурање и просечна зарада на основу које се исплаћује отпремнина у датом месецу.

С обзиром на то да се укупни трошкови рада рачунају по одбитку примљених субвенција, од Националне службе за запошљавање преузимају се подаци о додељеним субвенцијама.

Органи за спровођење истраживања

У складу са Програмом статистичких истраживања, припрему, организацију и спровођење овог истраживања, као и обраду прикупљених података, врши Републички завод за статистику.

У реализацији истраживања учествују запослени у Одељењу за статистику запослености и зарада у централи, као и запослени у свих 15 подручних одељења Републичког завода за статистику и запослени у Сектору за статистику Секретаријата за управу Града Београда.

Обавезност давања података

Обавеза давања података утврђена је на основу члана 26 Закона о званичној статистици („Службени гласник РС“, број: 104/09), а казнене одредбе за одбијање давања података или давања непотпуних и нетачних података на основу члану 52 истог закона.

Роковник основних фаза спровођења истраживања

Основни материјал по обрасцу РАД-1 из подручних одељења и Сектора за статистику Града Београда прикупља се до 15. у месецу. Републички фонд за ПИО треба да достави податке (о броју пензионисаних радника) и Национална служба за запошљавање (податке о исплаћеним субвенцијама) 45 дана по истеку квартала.

ИНСТРУМЕНТИ ИСТРАЖИВАЊА

За спровођење истраживања, путем кога се добијају основни подаци за израчунавање индекса трошкова рада, користе се:

- образац РАД-1,
- Упутство за попуњавање.

У истраживању се користе следеће класификације:

- Класификација делатности (2010), која је на основу Закона о класификацији делатности („Службени гласник РС“, број 104/09), прописана Уредбом Владе („Службени гласник РС“, број 54/10). Ова класификација је упоредива са класификацијом делатности Европске уније (НАЦЕ рев. 2);
- списак општина који је сачињен у складу са Уредбом о номенклатури статистичких територијалних јединца („Службени гласник РС“, бр. 109/09, 46/10).

Поменуте класификације се налазе на званичном сајту Републичког завода за статистику.

Списак публикација

Резултати истраживања о индексу трошкова рада за сада се не објављују у штампаним публикацијама, али се могу наћи и на веб-сајту Републичког завода за статистику.

Линк: <http://webrzs.stat.gov.rs/WebSite/public/ReportView.aspx>.

Контакт особе: Јелена Милаковић, локал 250

Нада Ђерић (за десезонирање података), локал 244